ఆణిముత్యాల తెలుగు పద్యాల సంకలనం

వర్ణన రత్నాకరము

పాఠకమిత్ర వ్యాఖ్య – ఇరవై రెండవ సంపుటం

సంకలనకర్త

దాసరి లక్ష్మణస్వామి

వ్యాఖ్యాత

బేతవోలు రామబ్రహ్మం

ప్రచురణ

ప్రాచీన తెలుగు - **అధ్యయనకేంద్రం**

యూనివర్సిటీ ఆఫ్ హైదరాబాద్

&

ఎమెస్కో హైదరాబాద్

వర్ణన రత్నాకరము

పాఠకమిత్ర వ్యాఖ్య – 22వ సంపుటం

విషయసూచిక

	అంశం	పద్యసంఖ్య	పుట
	సంపాదకీయం		9–10
1.	పుత్రుఁడు, పుత్రగర్హణము	1–6	11–16
2.	వీరముష్టివారు	7–8	17–19
3.	ఈడిగవాఁడు	9–10	19–21
4.	ఈడిగ స్త్రీ	11	22–23
5.	ఈడిగ గృహము	12	23–24
6.	తలవరులు	13	25–26
7.	చోరసంగ్రహణీయ వస్తువులు	14–15	27–31
8.	బ్రహ్మఘాతుకులు	16	31–32
9.	బ్రహ్మహత్యాస్వరూపము	17	33–34
10.	బ్రహ్మరాక్షసాశ్రమము	18–19	34–37
11.	పర్ణశాల	20	37–39
12.	కాకినాడ దీపస్తంభము (లైట్ హౌస్)	21–22	39–42
13.	వల్మీకము	23	42–43
14.	ఆవుదూడ	24	43–44
15.	ఆఁబోతు	25	45–46
16.	కాకి	26	46–48
17.	మూషకము	27	48–50
18.	నౌబత్తు	28	51–52
19.	కోలాటము	29–32	52–55
20.	ఆఁకలి	33–37	55–59
21.	దాహము	38	59–60
22.	అమితభోజనము	39	60–61
23.	నిద్ర	40	61
24.	నిద్రఁ బొందఁజాలని మనుజులు	41	62
25.	చలి	42	63
26.	మంచు	43	64–65

27.	ఋణము	44–48	65–67
28.	ఋణపత్రము	49	67–68
29.	దొంగసాక్షి	50	69–70
30.	మిత్రవిరహము	51–53	70–72
31.	పాండవుల కార్యసాధకత్వము	54–60	73–78
32.	కల్పవృక్షము	61–62	78–80
33.	సంతానసూనము	63	80–82
34.	కామధేనువు	64–65	83–84
35.	ఐరావతము	66–69	84–88
36.	ఉచ్చైశ్రవము	70–73	88–94
37.	కౌస్తుభమణి	74	94
38.	శమంతకమణి	75	95
39.	పాంచజన్యము	76	96
40.	చక్రము	77	97–98
41.	శార్ఙ్గము	78	98–99
42.	కౌమోదకి	79	99
43.	నందకము	80	100
44.	వేత్రము	81	100–101
45.	పారిజాతము	82–89	101–106
46.	నవరత్నములు	90	107
47.	అమృతము	91	107–109
48.	విమానము	92–96	109–116
49.	వేదములు	97–98	116–117
50.	పాశుపతాస్త్రము	99	118–119
51.	నాగాస్త్రము	100	120–121
52.	కృష్ణబలరాముల బాల్యక్రీడలు	101–102	121–124
53.	కృష్ణలీలలు	103–130	124–140
54.	కృష్ణుడు చల్దులారగించుట	131–134	140–144
55.	మృద్భక్షణము–విశ్వరూప ప్రదర్శనము	135–142	145–149
56.	ఉలూఖలబంధనము – యమళార్జున భంజనము	143–150	150–155
57.	వేణుగానము	151–157	155–160
58.	కాళియమర్దనము	158–169	161–170
59.	గోవర్ధనోద్ధారణము	170–175	171–175

60.	మందరగిరిధారణము	176	175–176
61.	గోపికావస్త్రాపహరణము	177–187	176–186
62.	ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము	188–189	187–188
63.	కృష్ణుఁడు–గోపికలు	190–194	188–194
64.	విష్ణు పట్టాభిషేకము	195–197	194–196
65.	రామపట్టాభిషేకము	198	197–198
66.	రామకృష్ణపట్టాభిషేకము	199	198–201
67.	లంకాదహనము	200–203	201–205
68.	ఖాండవ దహనము	204–211	206–210
69.	క్షీరసాగరము	212–213	211–215
70.	క్షీరసాగరమథనము	214–222	215–222
71.	హాలా హలమును మ్రింగుట	223–228	222–228
72.	భూగోళము	229–230	228–230
73.	ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనములు	231–232	231–232
74.	భూలోకవర్ణనము	233–236	232–237
75.	చోళదేశవర్ణనము	237–241	237–242
76.	భరతుని బాల్యక్రీడలు	242	242–243
77.	రామానుజమత వర్ణనము	243–248	244–250
78.	జ్యోతిష వర్ణనము	249–253	251–257
79.	వైద్యవర్ణనము	254–260	257–264
80.	రోగి	261	265–266
81.	నేత్రరోగము – తచ్చికిత్స	262–263	267–269
82.	శ్లేష్మాదిరోగములు	264–270	269–274
83.	స్త్రీ హితోపదేశము	271–273	274–276
84.	అర్థార్థులు	274	277–278
85.	విప్రకుమారుఁడు	275	279–280
86.	వైఖానసులు	276	281–282
87.	శివాలయము	277	283–284
88.	వేదోత్పత్తిక్రమము	278	284–285
89.	దేవమనుజాద్యుత్పత్తి క్రమము	279–281	285–287
90.	ఎఱుక చెప్పుట	282–283	287–288
91.	తెలుగు భాష, కవితా ప్రశంస	284–314	288–316
92.	తార్కిక వర్ణనము	315–318	316–321

93. మీమాంసకవర్ణనము	319–321	322–324
94. వైయాకరణ వర్ణనము	322–323	325–326
95. అధ్యాపకవర్ణనము	324–325	327–328
96. బంధకవిత్వము : శంఖబంధము	326	329–330
97. రథ బంధము	327	331
98. చక్రబంధము	328	332–333
99. నాగబంధము	329	334–335
100. కంకణ బంధము	330	336–337
101. చాప బంధము	331	338
102. ఖడ్గబంధము	332	339
103. పద్మబంధము	333	340–341
104. ఛత్రబంధము	334	342–343
105. మర్దలబంధము	335	344
106. గోమూత్రికాబంధము	336	345
107. శుద్ధాంధ్ర గోమూత్రికాబంధము	337	346
108. అష్టదళ పద్మబంధము	338	347–348
109. ఛత్రబంధ విచిత్రకందము	339	349–350
110. పుష్పమాలికాబంధము	340	351–352
111. పుష్పగుచ్ఛ బంధము	341	353–354
112. పుష్పబంధము	342	355
113. శైలబంధ విచిత్రకందము	343	356
114. ఏకాక్షరకందములు	344–347	357–360
115. ద్వ్యక్షరకందములు	348–355	360–366
116. సర్వతోభద్రశ్లోకము	356–357	366–367
117. తలకట్ల కందము	358	368
118. గుళ్ల కందము	359	369
119. ఏత్వముల కందము	360	370
120. సర్వలఘు సీసము	361	371–372
121. సర్వలఘు సమసీసము	362	373–374
122. ముక్తపదగ్రస్తము	363–369	374–383
123. యతిభేద కందము	370	383–384
124. ప్రాససీసాదులు	371–378	384–391
125. లాటానుప్రాసము	379	391–392

126. వృత్త్యనుప్రాసము	380	392–393
127. కకారాద్యక్షరకందము	381	393
128. ద్విరుక్తి కందము	382	393–394
129. పాదభ్రమ కందము	383	394–395
130. పాదయమకము	384	395–396
131. ఆంధ్రగీర్వాణభాషా శ్లేషము	385	396–397
132. ఉభయభాషా కందము	386	397–398
133. ఉభయభాషార్థ–అనులోమ విలోమ కందము	387	398–399
134. ఓష్ఠ్యము	388–389	400–401
135. నిరోష్ఠ్యము	390–392	401–404
136. ఓష్ఠ్యనిరోష్ఠ్య సంకరము	393	405–406
137. అచలజిహ్వము	394–395	406–407
138. ప్రాసభేదము	396–399	408–410
139. భంగ్యంతర కల్పన	400	410–411
140. అనులోమము	401	411–412
141. సంస్కృతచతుర్థ్యంతముల పద్యము	402	412–413
142. అర్ధయమకగీతము	403	413–414
143. అచ్చతెనుగు సీసము	404	414–416
144. సంవత్సరయుక్తసీసము	405	417–418
145. ఏక ద్వి త్రి చతుః పంచషట్సప్తాక్షర క్రమపాద నియమసీసము	406	418–420
146. నవ–గ్రహ, రత్న, నిధి, రస ప్రతిపాదక ప్రతాపసత్కీర్తిసీసము	407–408	421–424
147. నవరసయుక్తసీసము	409	425–426
148. ఉభయభాషానులోమ విలోమకందము	410	426–428
149. నమశ్శివాయ పంచాక్షరీసీసము	411	428–430
150. శబ్దచిత్రసీసము	412	430–432
151. ఏక సమాససీసము	413	432–434
152. ప్రాకృతసీసము	414	434–436
కావ్యసూచిక		437–447
పద్య సంఖ్యానుక్రమణిక		448–454
దాసరి లక్ష్మణస్వామి పరిచయం		455–462

పుత్రుఁడు

1. తే.గీ. **దేవ పిత్రర్షి ఋణములు దీర్చి యధిక**
భక్తిఁ బరిచర్యఁ జేయుచుఁ బరగి తండ్రి
కరుణ బ్రతికియుండెడువాఁడు గాని యనఘ!
విను శరీరప్రదుండును తనయుఁ డగునె?

మార్కండేయపురాణము. 1 – 77

అన్వయం: దేవ – పితృ + ఋషి – ఋణములు తీర్చి, అధిక భక్తిన్ – పరిచర్యన్ – చేయుచున్ – పరగి, తండ్రి కరుణన్ – బ్రతికియుండెడువాఁడు – కాని; అనఘ! విను (ము) – శరీరప్రదుండును – తనయుఁడు – అగునె?

వ్యాఖ్య: ధర్మపక్షులు రెండూ శమీకుడికి తమ శాపవృత్తాంతం చెబుతున్నాయి. సుకృశుడనే మహర్షి పుత్రులు వీరిద్దరూ. ఇంద్రుడొకసారి వృద్ధపక్షిరూపంలో వచ్చి వీరి తండ్రి సుకృశుణ్ని నరమాంసం అడిగాడు. ఆ తండ్రి సుకృశుడు – వీరిని పిలిచి, మీరు ఇద్దరూ ఈ వృద్ధపక్షికి ఆహారంగా మీ శరీరాల మాంసం తరిగి ఇవ్వండి అని ఆజ్ఞాపించాడు. అప్పుడు ఆ పుత్రులు అంటున్నారు –

పరమ పవిత్రుడా (అనఘ)! తండ్రీ! తనయుడంటే – దేవఋణాన్నీ పితృఋణాన్నీ ఋషిఋణాన్నీ తీర్చేవాడు. అలాగే అత్యధికభక్తితో తల్లిదండ్రులకు సేవలుచేస్తూ, తండ్రిగారి దయతో దీవెనలతో (కరుణన్) ఆయుష్మంతుడై బతికి బట్టకట్టేవాడు (బ్రతికియుండెడువాఁడు). అంతేగానీ, తండ్రీ! తనయుడంటే తండ్రికోసమని తనువును సమర్పించేసేవాడు కూడా (శరీరప్రదుండును) అవుతాడా (అగునె)? దయచేసి మా మాట ఆలకించు (విను).

ఈ మాట అన్నందుకు ఆ తండ్రి సుకృశుడు అలిగి పుత్రులిద్దరినీ పక్షులు కమ్మని శపించాడు. అలా మేము పక్షులం అయ్యామని ధర్మపక్షులు శమీకుడికి విన్నవించుకున్నాయి.